

**GHEORGHE ȘTIRBEY, UN DIPLOMAT
PASIONAT DE ARTĂ**
**GHEORGHE ȘTIRBEY, A DIPLOMAT WITH GREAT
PASSION FOR ART**

Gabriel Badea-Păun *

Abstract

After a succeseful political career in Walachia as a foreign affair minister of his father, the ruling prince Barbu Stirbey and of prince Carol I, prince Gheorghe Stirbey retired in 1869 to France. He acquired a castle near Paris at Bécons Courbevoie (nowadays destroyed) and he consecrated himself to art collection. He was the last patron of Jean-Baptiste Carpeaux and he gave many of his drawings to the Musée du Louvre, Ecole Nationale des Beaux-Arts and the Musée des Beaux-Arts of Valenciennes.

Key words: Prince Gheorghe Știrbey, Becon Castle, art collector, Jean-Baptiste Carpeaux, sculptor

Vizitându-l către 1906 pe Gheorghe Știrbey în reședința sa din 20, Boulevard de Courcelles, Eugen Lovinescu notează în *Memoriile* sale: “nu mică mi-a fost mirarea când am dat, în plin Paris, peste un fel de conac boieresc de la jumătatea veacului trecut, cu odăi acoperite cu stofe orientale, cu iatagane turcești pe ziduri, cu giubele și caftane spânzurate pretutindeni, cu narghilele pe măsuțe lucrate în sidef; omul ce își părăsise țara de vreo patruzeci de ani își prelungea astfel, în mijlocul Parisului, decorul vieții de odinioară”¹. Deși viitorul critic e zgârcit în evocarea protectorului său, pe care fără îndoială că ajunsese să-l cunoască destul de bine în răstimpul de trei ani în care l-a frecventat, - căci prințul Știrbey îi sugerase subiectul tezei de doctorat la Sorbona, publicistul Jean-Jacques Weiss (1827-1891)², și-a comandat traducerea cărții sale *Les Roumains*³, - alegerea

* Absolvent al Facultății de Istorie din București. Doctor în istoria artei al Universității Sorbona IV din Paris (2005). Locuind la Paris, publică articole și cărți de istoria artei în Franța, Marea Britanie și România.

¹ Eugen Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, București, Editura Meridiane, 1998, p. 70.

² Teza de doctorat a lui Eugen Lovinescu, *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, susținută la 8 decembrie 1909, va fi publicată de H. Champion în același an cu o prefață a lui Gustave Fougère de la Academia Franceză. Ea era dedicată “A Monsieur le Prince George B. Știrbey, au camarade d'enfance de J.-J. Weiss, à l'ami fidèle et dévoué qui a su défendre avec sa plume la mémoire et l'œuvre de Weiss après sa mort. Cette thèse est

lui Lovinescu de a îl prezenta în acest decor orientalist nu este anodina, ea poartă pecetea nostalgiei îndepărtatei Valahii și, apoi, României, în care Gheorghe Știrbey jucase până la sfârșitul anilor 1860 un însemnat rol politic întrerupt brusc printr-un exil ce și-l autoimpusese.

Deși cele mai multe dintre sursele istoriografice menționează că data nașterii fiului cel mare al lui Barbu Știrbey și Elisabetei Cantacuzino-Pășcanu 1 aprilie 1832, într-o prezentare autobiografică din 14 ianuarie 1885 destinată Ministrului francez al Justiției în vederea obținerii naturalizării, Gheorghe Știrbey, scrie că este născut la 1 aprilie 1828 la București⁴. La vârsta de 12 ani este trimis la Paris pentru a-și face studiile la colegiul Bollin, și apoi la liceul Louis le Grand, unde trece examenele pentru bacalaureat în sesiunile de examen din 28 aprilie, și 5 august 1847⁵. Anul următor, intră prin concurs la Școala de Administrație pe care o va urma vreme de doi ani în paralel cu Facultatea de Drept, pe care o va absolvi la 27 august 1850⁶ cu o teză intitulată: *De Conditione indebite ou Des obligations qui se forment sans contrat*⁷.

Întors în țară, este numit de către tatăl sau, devenit în 1849 Domnitor al Țării Românești, logofăt al Dreptății în 1853; însă, se reîntoarce la scurtă vreme la Paris, în perioada inter-regnului părintelui său, pentru a fi atașat unui regiment de cavalerie, servind ca ofițer în Statul-Major al generalului Korte, comandant al

respectueusement offerte et dédîée par son dévoué compatriote roumain, Eugène L.” (Principelui Gheorghe Știrbey, camaradul din copilărie al lui J.-J. Weiss, prietenului fidel și devotat care a știut să apere cu pana sa amintirea operei lui Weiss după dispariția sa, este respectuos dedicată această teză de către devotatul său compatriot român, Eugen L.). O nouă ediție a sa este cuprinsă în Eugen Lovinescu, *Opere*, ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George, studiu introductiv și note de Alexandru George, București, Editura Minerva, 1983, vol. 2. Gheorghe Știrbey îl cunoscuse pe Weiss pe când erau elevi la liceul Louis le Grand din Paris. O lungă prietenie va urma până la moartea lui Weiss, minor publicist politic și dramatic sub al Doilea Imperiu. Ca executor testamentar Știrbey va reuni și publica textele lui Weiss după cum urmează: «Jean-Jacques Weiss, *Trois années de théâtre, 1883-1885*, cu o prefață de Georges B. Știrbey, Paris, 1892-1896, 4 volume; Jean-Jacques Weiss, *Combat constitutionnel, 1868-1886*, ediție de Georges Știrbey, Paris, G. Charpentier et E. Fasquelle, 1893; Jean-Jacques Weiss, *Molière*, cu o prefață de George Știrbey, Paris, Calman Lévy, 1900; Jean-Jacques Weiss, *Notes et impressions, choix de lettres*, publicate și prefațate de Georges Știrbey, Paris, Calmann Lévy, 1902; Georges B. Știrbey, *J.-J. Weiss, conférencier, chroniqueur de théâtre, journaliste*, Paris, Calmann-Lévy, 1910. În monumentală sa biografie, *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit*, București, Cartea Românească, 1971, p. 22-23, Eugen Simion se mărginește să menționeze doar în treacăt rolul lui Știrbey în alegerea lui Lovinescu de a își consacra teza sa de doctorat operei lui Weiss.

³ Acest volum fusese publicat de Știrbey sub pseudonimul James Caterly la Paris în 1908. Traducerea lui Lovinescu va apărea la Fălticeni, fără editura indicată, în 1910.

⁴ Archives Nationales, Paris, Microfisa 6854 X 84, 24 aprilie 1888. Dosarul conține: traducerea în limba franceză a actului de naștere, diploma sa, licența în drept, o scrisoare de recomandare a Ministrului Afacerilor Străine, Drouyn de Lhuys; o scrisoare de recomandare a generalului Korte, decretul prin care fusese numit Comandor al Legiunii de Onoare și o detaliată prezentare autobiografică.

⁵ *Idem*, p. 1.

⁶ *Idem*, p. 2.

⁷ Știrbey, Georges, *De Conditione indebite. Des obligations qui se forment sans contrat*, Paris, impr. de Firmin Didot frères: 1850. Un exemplar la Biblioteca Națională a Franței, cota 4-F-7406.

diviziei de cavalerie de la Versailles⁸. Rolul pe care îl are este însă dual căci, încercând să menajeze cât mai mult cu puțință susceptibilitățile Sublimei Porți, nu ezită să lege contacte cu mediile politice și diplomatice franceze. De îndată ce conflictul pare stabilizat și negocierile trec în tărâmul diplomatic, Gheorghe Știrbey părăsește regimentul său versailez pentru a se reîntoarce în Valahia. Noi misiuni diplomatice sensibile îl așteaptă pe lângă Domnitorul Moldovei, Grigore Ghika (1849-1853 și 1854-1856), contele Johan-Baptist Coronini (1805-1881) reprezentantul austriac în Valahia, - căruia îi prezintă, în februarie 1855 un “Resumé de la situation administrative de Valachie”⁹ raport prezentat de contele de Buol, reprezentantul Austriei la Congresul de Pace de la Paris și care era destinat să statueze viitoarele baze fondatoare ale relațiilor între principat și puterea suzerană, -, și bineînțeles ministrul de afaceri străine francez, Edouard Drouyn de Lhuys (1805-1881). În noua sa funcție de Ministru de Război al Valahiei¹⁰, în care este numit în 1856, Știrbey îi prezintă acestuia din urmă un detaliat memoriu asupra situației din Valahia și a conspirațiilor împotriva tatălui său, în speranța de a obține un posibil ajutor militar francez sub forma unei trimeri de ofițeri pentru instrucția armatei în cazul izbucnirii unui conflict cu Turcia¹¹.

Odată încheiată domnia lui Barbu Știrbey și consecvent ideilor care le susținuse pe lângă Marile Puteri la Congresul de pace de la Paris atunci când realizase că o nouă domnie a tatălui său nu mai era posibilă, Gheorghe Știrbey devine un fervent susținător al alegerii unui principe străin dintr-una din familiile domnitoare din Occident. Încă din iulie 1859, la nici șase luni după urcarea pe tron a lui Alexandru Ioan I Cuza (1859-1866), și aflat la băi în străinătate, se plângea ambasadorilor Franței și Rusiei de la Constantinopol că Adunarea este “compusă din elemente pe care se abține de a le califica a crescut în cel mai neauzit chip neorânduială”¹². Apoi în cursul lui 1860 va fi chiar arestat, situație nemaivăzută până atunci pentru un fiu de domn în Principate, pentru “vorbe de amenințare” la adresa noului regim. Această încălcare a imunității parlamentare va aduce căderea guvernului muntean al lui Ion Ghica¹³. De la această dată poziția sa se radicalizează.

⁸ Nicolae Iorga, *Corespondența lui Știrbey Vodă*, București, 1904, vol. I, p.482-483, Scrisoare a lui Știrbey Vodă către vizirul Fuad-Effendi, Baden, 10 iulie 1854. Gheorghe Știrbey fusese prezentat conform uzanțelor diplomatice ministrului afacerilor străine francez, de către Vely-Pacha, ambasadorul turc la Paris, iar Drouyn de Lhuys îi propusese să facă câteva luni de instrucție într-un regiment francez, în 1853, consimțământ pe care îl ceru chiar lui Napoleon al III-lea în timpul unui dîneu.

⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 342-350. Raport a lui Gheorghe Știrbey către A. de Plagino, secretar de stat, datat 25 februarie 1855.

¹⁰ Ion Mamina și Ion Bulei, *Guverne și guvernanți*, București, Editura Silex, 1994, p. 239.

¹¹ Nicolae Iorga, *op.cit.*, vol. I, p. 351-352. Scrisoare a lui Fuad Pasa către Știrbey Vodă, datată 26 iulie/ 7 august 1852.

¹² *Ibidem*, vol. I, p. 350-351. Scrisoare a lui George Știrbey către Ambasadorii Franței și Rusiei la Constantinopol, Eaux du Mont-Doré, 11/ 23 iulie 1859.

¹³ Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, Domn al Țării Românești (1849-1856)*, Vălenii de Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1910, p. 193.

Îi regăsim numele alături de Ion C. Brătianu, George Bibescu, Ioan Cantacuzino, Gr. M. Sturdza, Dim. Ghica, G. Cantacuzino, Pană Olănescu, C. M. Brăiloiu, Gr. Arghiropol, care au depus un amendament asupra proiectului de Adresă la mesajul Tronului prin care se afirma răspicat opoziția față de guvernarea personală la 22 ianuarie 1863¹⁴ și apoi între cei care organizează coaliția pentru detronarea Domnitorului.

Abilitatea sa diplomatică e încă odată recunoscută, și în aprilie 1866 Gheorghe Știrbey este însărcinat alături de Ludovic Steege, Vasile Boerescu și Constantin Costafuru să prezinte la Sigmaringen, Principelui Carol, rezultatul plebiscitului prin care era chemat la Tronul României¹⁵. Scurtă vreme apoi este numit ministru al Afacerilor străine în al doilea guvern al său, condus de Ion Ghica (15 iulie 1866 - 21 februarie 1867). Fără îndoială că un rol însemnat în această numire l-a jucat atitudinea deschisă a lui Barbu Știrbey față de noul Domn. În fapt imediat după urcarea sa pe Tronul Principatelor, Carol I a primit de la toți foștii Domnitori ai Principatelor scrisori ce îl felicitau pentru noua sa poziție și îl asigurau de sprijinul lor. Aceste gesturi erau sinonime în fapt cu o recunoaștere a noului regim și cumva o promisiune tacită de a nu destabiliza noul regim pe termen scurt. Deși Carol ar fi preferat ca aceste asigurări să îi fi fost date personal, nici unul dintre foștii Domnitori, dintre care unii mai nutreau încă visuri de domnie, nu a venit personal la București, cu excepția lui Barbu Știrbey. Pe 2/14 septembrie 1866 acesta îl vizitează pe Carol I la Palat și îi dă sfaturi privind diplomația otomană și condițiile ei privind confirmarea sa de către Puterea suzerană¹⁶, recomandând câteva zile mai târziu printr-o scrisoare trimisă Domnitorului pe unul dintre fii săi. “Măria Ta, Dacă aș fi mai tânăr aș fi căutat cu nerăbdare cinstea de a da cel dintâiu exemplul devotamentului față de Măria ta; dar fiii mei mă vor înlocui pe lângă Măria Ta prin serviciile pline de râvnă și de credință”¹⁷. Barbu Știrbey va continua să îi scrie lui Carol I și după ce se întoarce la Nisa unde își stabilise reședința dându-i sfaturi privitoare la funcționarea bugetului statului și a relațiilor diplomatice complexe cu puterea suzerană¹⁸.

Principala misiune a lui Gheorghe Știrbey în guvernul Ghica era de a finaliza tratativele cu Poarta otomană printr-un act care să consacre pe plan internațional noua situație politică a statului român, precum și recunoașterea noului principe Carol ca Domn ereditar al Principatelor-Unite. Gheorghe Știrbey va face apoi parte din delegația care îl însoțește pe noul Domn la Constantinopol pentru a

¹⁴ “Desbaterile Adresei în sesiunea din 1862-1863”, p. VI-XII, Apud. Apostol Stan, *Ion Brătianu și liberalismul român*, București, Editura Globus, 1993, p. 142.

¹⁵ *Memoriile Regelui Carol I al României de un martor ocular*, ediție de Stelian Neagoe, București, Editura Machivelli, 1994, vol. I, p. 64.

¹⁶ *Idem*, vol. I, p. 109, 111.

¹⁷ Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dim. Știrbey, Domn al Țării Românești (1849-1856)*, în “Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice”, ședința din 1 iulie 1905, tom XVIII, p. 84.

¹⁸ *Idem*, p. 152-153.

primi firmanul de investitură și tot el este cel care ia firmanul de investitură. În fapt Sultanul îi întinde mâna Principelui Carol și și-l invită să se așeze pe un scaun care fusese pregătit lângă sofa, unde luase loc el însuși. Acesta se face că nu observă gestul și, îndepartând scaunul, se așează pe sofa, alături de sultanul stupefiat. Un protest ar fi fost inutil, căci acționând astfel, prințul nu făcea decât să se poarte ca un prinț de sânge. De asemenea Carol se ferește, să deschidă firmanul pe care sultanul i-l remite; îl pune pe masă și când prezintă pe miniștrii săi, îl roagă pe ministrul său al afacerilor străine, Gheorghe Știrbey să ia documentul¹⁹.

Încrederea de care se bucură noul ministru al afacerilor străine din partea principelui Carol I pare foarte importantă. În *Memoriile* sale nu ezită în a-l descrie ca un “diplomat dibace”²⁰, iar la începutul lui aprilie 1868 Domnitorul scrie tatălui său, Principele Karl-Anton de Hohenzollern, că cercurile diplomatice franceze îl susțin ca prim-ministru în locul lui Ion C. Bratianu pe Gheorghe Știrbey. Karl-Anton nu este însă de acord cu această părere, care ar fi permis accesul unui fost fiu de domn într-o poziție mult prea însemnată și ar fi putut deveni astfel un pericol pentru regim²¹.

Dezamăgit Gheorghe Știrbey se retrage și în 1869 se stabilește definitiv în Franța²², renunțând la politică în favoarea mai vechii lui pasiuni pentru artă. Își cumpără un apartament la Paris, pe Boulevard Hausmann, la n° 96, și apoi, la scurtă vreme, după 1871, o reședință în apropierea capitalei, castelul de la Bécon căruia îi va consacra cea de-a doua parte a vieții și pe care îl va evoca într-un text cuprins în memoriile sale publicate la vârsta senectuții²³.

Vechiul castel ridicat la mijlocul secolului al XVII-lea de un membru al Parlamentului (conseiller au Parlement), Pierre Sablé, devenise la jumătatea secolului următor reședința contesei de Choiseul-Neuse, care l-a modificat adăugându-i o monumentală scară cu două rampe ce cobora până la Sena²⁴, și care se păstrează până în zilele noastre. Distrus în 1793, reședința fusese cumpărată la începutul secolului al XIX-lea de un conte Orsoni, care ridică pe ruinele sale un pavilion de style Empire, însă și acesta avu de suferit în timpul Comunei, dată după care îl va cumpăra Gheorghe Știrbey și îl va modifica adăugându-i două aripi și un etaj secund, precum și mai multe pergole (Fig. 1). Iată cum îl descria însăși proprietarul în *Memoriile* sale “Prințul Georges trăiește acolo în mijlocul amintirilor sale,

¹⁹ *Memoriile Regelui Carol I al României...*, vol. I, p. 17.

²⁰ *Idem*, vol. I, p. 84.

²¹ *Idem*, p. 216.

²² Archives Nationales, Paris, Microfisa 6854 X 84, 24 aprilie 1888, p. 3.

²³ Georges B. Știrbey, *Feuilles d'automne et feuilles d'hiver*, Paris, Calmann-Lévy, 1916, 2 vol. și republicat separat *Le Château de Bécon*, Paris, impr. de P. Renouard, 1920.

²⁴ Construcția trebuie să fi fost însă de dimensiuni destul de modeste. Nu cunoaștem numele arhitectului care a proiectat-o și ea nu apare în seria de gravuri reprezentând castelele din Ile de France. Mulțumim Domnului Antoine Bourroux, documentalist la Musée de l'Ile de France, Château de Sceux, pentru datele privitoare la vechiul castel distrus în timpul Revoluției.

înconjurat de cărți și într-o izolare tăcută. Îl înconjoară operele de artă. Chiar și grilajul parcului este făcut din grilajul de la Tuileries, vândut după Comuna. Încăperile castelului de la Bécon sunt bogate în tablouri, mobile rare, dar oricât de frumoase ar fi aceste opere de artă, ele nu ar putea face singure bogăția acestui loc. Locurile acestea au un suflet, și acolo se află frumusețea lor!²⁵. Deși nu s-au păstrat fotografiile ale interioarelor castelului de la Bécon, și nu am putut identifica până în prezent testamentul său, colecția de pictură a prințului Știrbey trebuie să fi fost destul de bogată. În studiul ce îl dedică raporturilor prințului român cu sculptorul francez Jean-Baptiste Carpeaux, Ioana Beldiman citează cadoul pe care Theodor Aman îl face lui Gheorghe Știrbey în 1856, una dintre pânzele sale, pentru a-și asigura o recomandare în obținerea rangului de pitar²⁶. Iar în colecțiile Muzeului de Arte Frumoase din Angers figurează o insolită *Noli me tangere*, de Pierre Puvis de Chavannes, provenind din aceeași colecție a prințului român²⁷.

Terasele și pegolele din parcul castelului de la Becon erau decorate cu copii după statui antice ca *Diana de Gabies*, *Prizonier barbar*, *Doi alergători* sau grupuri de gust academic, datorate unor sculptori italieni, Emilio Zocchi (1835-1913) era reprezentat de un *Michelangelo copil sculptează un cap de pământ* și Giuglio Bergonzoli (1822-1868) *L'amour des anges* (ambele în prezent în amplasarea lor originală).

În pergola vestică a terasei castelului era situată lucrarea *L'amour blessé* (Cupidon rănit) de Jean-Baptiste Capeaux (Fig.2), unul dintre cele trei exemplare în marmură, achiziționat de Gheorghe Știrbey la Salonul parizian din 1874²⁸. Sculptorul preferat al celui de-al Doilea Imperiu devenise după căderea regimului nu numai ținta atacurilor noilor oficialități artistice, ci și ale familiei. Grav bolnav, gonit din propria casă de soție, care își aroga în virtutea contractului de căsătorie dreptul de proprietate asupra operei sale, Carpeaux primește invitația prințului român de a rezida la Nisa, pentru o cură de câteva săptămâni și apoi într-un pavilion din apropierea castelului de la Bécon împreună cu practicianul său favorit, sculptorul Bernard. Ros de boală, incapabil de a mai munci, Carpeaux și-a petrecut ultimele zile pe terasa vestică a castelului. Pentru a comemora aceste ultime momente Gheorghe Știrbey a luat hotărârea să instaleze în acest loc pe lângă

²⁵ Georges B. Știrbey, *Feuilles d'automne et feuilles d'hiver*, p. 258.

²⁶ Ioana Beldiman, *Sculptura franceză în România (1848-1931). Gust artistic, modă și fapt de societate*, București, Editura Simetria, p. 70-71 și nota 75.

²⁷ *Musée des Beaux-Arts d'Angers, Deux cent ans d'histoire pour un musée moderne*, Paris, Somogy, 2004, p. 18, reproduș.

²⁸ De această sculptură Știrbey nu se va despărți decât cu mare greutate în 1921, cu câțiva ani înainte de moarte, donând-o Muzeului de Arte Frumoase din Valenciennes. Vezi André Hardy, Anny Braumwald, *Catalogue des peintures et sculptures de Jean-Baptiste Carpeaux à Valenciennes*, Valenciennes, Musée des Beaux-Arts, 1978, cat 229, p. 101.

grupul *Cupidon rănit*, o coloană purtând bustul sculptorului realizat de practicianul său, Bernard (în prezent la Muzeul Orsay, Paris)²⁹.

De șederea lui Carpeaux la Becon se leagă și un alt eveniment a cărei prezentare a provocat reacții pasionate între biografii sculptorului. Cei apropiați familiei sale și apoi, în monumentală biografie scrisă de fiica sa, Louise Clémentel-Carpeaux³⁰, era considerat Carpeaux, drept un profitor al situației deznădăjduite în care se găsea sculptorul, în timp ce biografii mai recentii ai acestuia poartă o judecată mai echilibrată³¹. În ultimele luni de viață, Gheorghe Știrbey cumpără cea mai mare parte a desenelor lui și "poinçon"-ul cu care acesta marca exemplarele de autor ale sculpturilor lui pentru a le distinge de fontele realizate de turnătorii artistice, care cumpăraseră drepturile de reproducere. Imediat după moartea sculptorului, la 12 octombrie 1875, văduva sa, pretinzând că aceste opere îi aparțineau de drept în virtutea contractului de căsătorie, organizează o descindere a poliției la castelul de la Becon pentru a intra în posesia desenelor, poinçon-ului și a celorlalte opere pe care acesta le-a realizat în timpul șederii lui la Bécon. Gheorghe Știrbey obiectează, prezentând chitanțele care fac dovada că le-a cumpărat. Un lung proces urmează. Sentința definitivă recunoaște dreptul său asupra desenelor, însă îl obligă să dea poinçon-ul Doamnei Carpeaux. Pentru a ocoli o nouă posibilă acțiune în justiție a familiei sculptorului, Știrbey decide la sfârșitul anului 1881 să le doneze Muzeelor Naționale franceze. În scrisoarea de donație către Ministrul Artelor, Antonin Proust, datată 29 decembrie 1881 Gheorghe Știrbey scrie: "Printr-un act notarial datând din 17 februarie 1874 am cumpărat desenele marelui artist Carpeaux... Din această colecție am constituit trei părți: - Prima pentru Valenciennes, orașul natal al lui Carpeaux am depus-o eu însuși 17 decembrie trecut la muzeul de la Valenciennes, [ea este constituită] dintr-un album de mari dimensiuni în care am reunit 114 mici carnete de schițe cum mi-au fost ele transmise de Maestru; - A doua parte, în intenția mea, este destinată Muzeului Luvru. Ea conține desenele a căror originalitate și inspirație sunt cele mai puternice. Le-am reunit într-un mare album care merită, cred, onoarea de a figura

²⁹ Georges B. Știrbey, *Feuilles d'automne et feuilles d'hiver*, p. 258.

³⁰ Louise Clémentel-Carpeaux, *La vérité sur l'œuvre et la vie de Jean-Baptiste Carpeaux*, Paris, 1934-1935, 2 volume.

³¹ Vreme îndelungată singura biografie nepartinică a lui Gheorghe Știrbey, disponibilă într-o limbă de largă circulație, a fost făcută de Frits Lugt, în celebra sa lucrare, *Les marques de collections, de dessins et d'estampes, etc., avec des notices historiques sur leurs collectionneurs, les collections, les ventes, les marchands et éditeurs*, La Haye, Martinus Nijhoff, 1921, p. 434 și Supplement, 1956, p. 341. Vezi și catalogul expoziției recente, *Carpeaux peintre*, organizată de Patrick Ramade și Laure de Margerie la Muzeul de Arte Frumoase din Valenciennes, 8 octombrie 1999 - 3 ianuarie 2000, Muzeul Luxembourg, 24 ianuarie - 2 aprilie 2000, p. 268 care dă mai multe detalii privind stabilirea lui Carpeaux în iunie 1875, la Becon și conține o bibliografie exhaustivă asupra sculptorului.

în marele muzeu național al Franței³²; - Vreau să aduc un omagiu cu cea de-a treia parte Școlii de Arte Frumoase. În acest ultim lot am reunit aproximativ 1200 de desene care sunt compoziții și studii după natură sau crochiuri realizate în grabă pe stradă, în atelier sau la țară”³³.

Tot la Becon Gheorghe Știrbey o întâlnește și pe viitoarea sa soție, Valerie Simonin, probabil pe la mijlocul anilor 1870, căci în 1879 acesta îi va realiza un bust, în formula efigiei clasice de aparat (Courbet, Muzeul Roybet-Fould). Aceasta, o demi-mondenă cunoscută, fostă actriță fără mare succes la Comedia Franceză, sub numele de *Madame Valerie*, se căsătorise cu toată opoziția părinților cu Gustave Fould, fiul lui Achille Fould, influentul ministru de finanțe al Împăratului Napoleon III, și au avut împreună două fete, Consuelo (Cologne, 1862 - Becon, 1927) și George-Achille (Asnières, 1868 - Bruxelles, 1951) supranumite Lolo și Lili³⁴. Familia Fould locuia la Courbevoie și având în vedere preocupările artistice ale doamnei Fould, care sculpta, scria romane și piese de teatru, ba chiar și critică artistică, sub pseudonimul Gustave Haller, era inevitabil să cunoască, și să frecventeze pe castelanul din Becon, care în 1888 urma să adopte cele două fete și să se căsătorească cu mama lor, în 1895, după moartea lui Gustave Fould. Acestea, pasionate de artă, vor lua lecții de pictură cu pictorii академиști Léon Comerre (1850-1916) și Ferdinand Roybet (1840-1920) expunând scene alegorice la Saloanele Societății de Arte frumoase între 1900 și 1914³⁵. Pentru a le încuraja în realizarea vocației lor artistice, Gheorghe Știrbey a achiziționat două pavilioane ale Expoziției Universale din 1878, cel al Suediei și Norvegiei³⁶ (Fig.3) și cel indian³⁷

³² Desenele intrate în colecțiile Luvrului sunt amănunțit descrise și ilustrate în Jean Guifrey și Pierre Marcel, *Inventaire général des dessins du Musée du Louvre et du Musée de Versailles, Ecole française*, Paris, Librairie centrale d'Art et d'Architecture, 1909, vol. III, p. 23 și următoarele.

³³ Muzeul Luvru, Archives des Musées Nationaux, D8, 1882. Actele privitoare la donația Știrbey. Donația a fost acceptată la 25 ianuarie 1882.

³⁴ Florence Poisson, *Musée Roybet-Fould, Courbevoie*, Courbevoie, Delta 200, f.a., p. 2-3.

³⁵ Muzeul Orsay, Paris, Documentare, dosarele Consuelo Fould și Georges-Achille Fould.

³⁶ La Expoziția Universală, care va avea loc la Paris. Între 1 Mai și 31 Octombrie 1878, după modelul celor care s-au ținut deja în 1856 și 1867 sunt invitate să participe toate țările lumii. Răspund favorabil unsprezece țări europene și Statele Unite, care formează cu pavilioanele lor „la Rue des Nations”, în realitate o suită de fațade, reprezentând arhitectura tradițională a fiecărei țări, instalate în centrul Parisului, pe „Champ-de-Mars”. Printre alte construcții, se numără și pavilionul Suediei și Norvegiei, țări, care aveau în acel moment o situație specială: cedată Suediei în 1814 de Danemarca, Norvegia avea să facă parte din Regatul galben-albastru până în 1905. Pavilionul lor comun amintește prin structura lui această particularitate: în stânga, un turn strâmt cu trei nivele reprezentând Suedia, în dreapta, o construcție mai largă cu două nivele, reprezentând Norvegia, legate printr-un corp central, simbolizând alianța lor istorică, totul realizat din elemente de lemn sculptat, un adevărat puzzle, care a fost transportat pe mare și pe Sena în piese detașate, provenind din Oslo, care se numea Christiania în vremea aceea. Întregul proiect a fost conceput de arhitectul norvegian Thrapp-Meyer. După închiderea expoziției, pe 31 Octombrie 1878, întreprinderi specializate au demolat diferitele pavilioane, recuperând elementele decorative din lemn și terracotă, pe care le-au stocat cu grijă timp de mai bine de douăzeci de ani.

(Fig.4), le-a instalat în grădina castelului de la Becon, destinându-le a deveni ateliere a celor două surori.

După moartea lui Gheorghe Știrbey, în 1925, întregul domeniu revine celor două fiice adoptive. Consuelo Fould-Știrbey, devenită în 1893 soția marchizului de Grasse des Princes d'Antibes³⁸ și-a exprimat dorința ca, după moartea ei, pavilionul scandinav să devină un muzeu în amintirea lui Ferdinand Roybet, profesorul ei. Din cauza indiviziunii cu Gustave-Achille, sora ei, municipalitatea din Courbevoie a trebuit să intervină în 1947, expropriind restul terenului, pentru a putea constitui în pavilionul Suediei și Norvegiei muzeul orașului în 1952, instituție care expune și astăzi pe lângă câteva pânze ale donatoarei și ale maestrului ei Roybet, bustul tatălui adoptiv făcut de Valerie Simonin-Fould, viitoarea sa soție, și câteva mobile provenind din castelul care, nelocuit de la moartea lui Gheorghe Știrbey și, suferind de distrugeri în timpul celui de-al doilea război mondial, va fi demolat din ordinul beneficiarului direct al moștenirii, municipalitatea de stânga a orașului Courbevoie.

Doar un confidențial premiu Știrbey-Fould al Institutului Franței, înființat grație unei donații a Consuelei Fould și decernat anual unui artist plastic mai amintește astăzi de istoria unui prinț român dezamăgit de politica țării sale, care a încercat să-și lase amprenta pe lumea artelor franceze.

³⁷ Prințul Țării Galilor, viitorul rege Eduard VII al Marii Britanii, care călătorise îndelung în India în anul 1876 și primise în dar tot felul de obiecte de artă orientală, a decis să le expună, în cadrul Expoziției Universale de la Paris, într-un pavilion în formă de palat indian, realizat deasemenea din lemn și terra-cottă. Deși declarat monument istoric și ocupat de Serviciul Parcurilor și Grădinilor al Municipalității din Courbevoie acesta pare că nu interesează pe nimeni și cade încet-încet în ruină.

³⁸ Florence Poisson, *op.cit.*, p. 2.